

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

УДК 37.013.42

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-6(329)-1-5-15

Караман Олена Леонідівна,

доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту педагогіки і психології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
karaman.olena.lnu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8541-9972>

Юрків Ярослава Ігорівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
yurkiv.yara@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9890-7855>

ВРАЗЛИВІ КАТЕГОРІЇ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ГРОМАДІ

XXI століття для України розпочалося з складних і кризових подій (революція гідності, війна на сході України, анексія АР Крим тощо). Водночас, це й період початку важливих змін, пов'язаних із реформуванням соціально-політичного устрою країни. Адміністративно-територіальна реформа, децентралізація влади, створення об'єднаних територіальних громад має на меті передачу частини повноважень із центру на «місця» (Козубовська І., 2019). В умовах децентралізації саме територіальні громади мають узяти на себе відповідальність за безпеку, благополуччя, добробут дітей, своєчасну підтримку вразливих категорій населення.

До вразливих категорій належать ті, хто має обмежені ресурси для самостійного задоволення потреб та реалізації прав у суспільстві, перебуваючи у звичайних умовах, та/або за незалежних від них обставин потрапивши у складні життєві обставини. Усі ці категорії людей потребують соціальної допомоги та підтримки на цих рівнях, особливо на рівні громади, де безпосередньо складаються умови для задоволення їхніх потреб, відновлення нормальної життєдіяльності.

У науковій літературі розкриті теоретичні концепції соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю (І. Зверєва, А. Капська, Л. Міщик, А. Рижанова); особливості соціалізації дітей та молоді в сучасних умовах (Н. Гавриш, Г. Лактіонова, С. Савченко); основи

соціально-правового захисту дітей і молоді (Н. Агаркова, О. Караман, І. Ковчина); технології соціальної роботи з різними групами клієнтів (Р. Вайнола, Н. Заверико, С. Харченко); організацію соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю з інвалідністю (І. Іванова, Н. Грабовенко, В. Ляшенко); особливості профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі та формування здорового способу життя неповнолітніх (О. Вакуленко, І. Козубовська, В. Оржеховська); розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (Г. Бевз, Л. Кальченко, І. Пеша); зміст та форми соціально-педагогічної роботи з сім'єю як провідним інститутом соціалізації особистості (Т. Алексеєнко, В. Кравець, І. Трубавіна).

Аналіз літературних джерел та результатів наукових досліджень із проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи дозволяє зробити висновок, що в численних і вагомих за теоретичними й прикладними надбаннях цих наук залишається поза увагою проблема комплексного дослідження вразливих категорій населення в громаді.

Тому, метою нашої статті є розкриття поняття вразливі категорії населення; класифікація вразливих категорій населення як об'єкта соціальної роботи в громаді.

В Україні клієнтами чи потенційними клієнтами соціальної роботи найчастіше вважають представників вразливих (пригнічених) верств, груп населення («груп ризику»), тобто індивідів, групи, що зазнають чи мають ризик зазнати негативних впливів соціальних, економічних, екологічних чинників або захворюти (Вступ до соціальної роботи: навчальний посібник, 2005).

З огляду на те, що соціальна робота зорієнтована на професійну допомогу різним групам клієнтів, доцільно розглянути зміст поняття «вразливі категорії населення».

Розберемо визначення «вразливі категорії населення» поетапно. Термін «вразливий» означає той, який легко й швидко піддається зовнішнім подразненням; сприйнятливий, чутливий (Словник української мови, 1970-1980, Т. 1., с. 758). А «категорія» – це група, розряд однорідних предметів, осіб або явищ, що відрізняється від інших певними ознаками (Словник української мови, 1970-1980, Т. 4., с. 118). Соціально вразливими категоріями населення, в широкому розумінні, є представники вразливих/пригнічених категорій населення, а саме: індивіди або соціальні групи, що мають більшу, ніж інші, ймовірність зазнати негативних впливів соціальних, екологічних факторів або дістати хвороби. Синонімом цього поняття є «групи ризику» (Введення у соціальну роботу, 2001, с. 18). Ознайомившись з літературою, ми знайшли наступне визначення поняття «вразливих категорій населення» – це групи осіб, які мають обмежені ресурси для самостійного задоволення потреб та реалізації прав, перебуваючи у звичайних умовах, та осіб, які за незалежних від них обставин потрапили до особливо складних соціальних умов (Соціальна робота з соціально вразливими

категоріями (групами), 2019). Отже, виходячи з вищенаведеного, можна сказати, що поняття «вразливі категорії населення» характеризує ту частина суспільного класу, яка в даний період часу або на постійній основі найбільш сприятлива до дії негативних зовнішніх чинників, та потребує безпосередньої підтримки і захисту з боку держави та недержавних органів, бо з ряду причин не в змозі забезпечити собі гідних умов існування

Законодавство України визначає «вразливі категорії населення» як потенційних отримувачів соціальних послуг, що мають найбільший ризик потрапляння в складні життєві обставини через вплив зовнішніх (соціальних, економічних, природних, політичних, екологічних тощо) та внутрішніх (матеріальний стан, фізичні та розумові вади розвитку, вік, спосіб життя тощо) чинників (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми, 2017).

Незважаючи на те, що в різних державах до цієї категорії віднесено різних груп людей, існує певна подібність у всіх країнах. До загальної категорії особливо вразливих громадян належать біженці, люди похилого віку, представники етнічних і расових меншин, інваліди, особи, що вийшли із психіатричних лікарень чи в'язниць, хворі чи з поганим здоров'ям, бездомні чи ті, хто живе у скрутних умовах або шукає притулку, батьки-одинаки, жінки, що мають на утриманні інших членів родини і мають скромний статок, довгострокові безробітні, працюючі особи літнього віку, молоді люди і діти. Багато хто з них, зрозуміло, не належить до особливо вразливих категорій населення. Їхня вразливість частіше стає наслідком недосконалості наявної системи соціального забезпечення, цінностей, що переважають у суспільстві, практичних заходів, здійснюваних у суспільному житті, і загострюється цими ж факторами (Халамендик В. Б., 2006).

Таким чином, вразливими категоріями населення, водночас клієнтами соціальної роботи, є люди (окремі індивіди або групи), які переживають соціальні проблеми власного існування і яким надають допомогу у розв'язанні цих проблем спеціалізовані соціальні інституції (Швалб Ю., 2010).

Дослідник А. Реут здійснив класифікацію вразливих категорій населення:

1) громадяни, що не здатні до самообслуговування через різні обставини (у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю);

2) громадяни, які перебувають у складній життєвій ситуації, а їх середньомісячний сукупний дохід є нижчим від установленого прожиткового мінімуму (безробітні, що шукають роботу; біженці; постраждали від стихійних лих тощо);

3) діти та молодь, що перебувають у складній життєвій ситуації (інваліди, сироти, безпритульні, малозабезпечені тощо) (Расказова О. І., 2012).

Вразливі групи населення – особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників (Закон України «Про соціальні послуги»).

Чинниками соціальної вразливості є:

- перебування у важких природних умовах;
- захворювання (стан здоров'я);
- функціональна обмеженість та особливі потреби;
- вік (похилий, дитячий, молодий);
- невідповідні соціальним умовам освіта та професія;
- відсутність належної зайнятості;
- соціальна виключність;
- відсутність мережі соціальної підтримки;
- порушення прав та соціально-правова незахищеність;
- підвищена споживацька навантаженість – вплив катастрофічних подій у житті.

Соціально вразливі категорії можна розділити на три групи:

1. Категорії осіб, що мають обмежені ресурси для повноцінної життєдіяльності та соціальної конкурентноздатності, проте не перебувають в стані соціальної дезадаптації: неповні та багатодітні сім'ї безробітні підлітки й молодь особи похилого віку люди з особливими потребами, з неповною працездатністю (III групи інвалідності) біженці, переселенці.

2. Особи, які перебувають в стані дезадаптації внаслідок СЖО, проте не втратили можливості відновлення за певних умов здатності до самостійної життєдіяльності особи з функціональними обмеженнями (II група інвалідності) особи, що перенесли складні захворювання або зазнали важких травм особи, опинились в стані соціальної дезадаптації внаслідок злочинів (постраждали від торгівлі людьми, експлуатації, насилля тощо) постраждали від природних, техногенних та соціальних катастроф бездомні, безпритульні діти, які залишилися без піклування дорослих.

3. Особи, що перебувають в стані соціальної дезадаптації через тимчасову або незворотну втрату можливостей для самостійної життєдіяльності та потребують сторонньої допомоги у задоволенні потреб особи, що зазнають впливу важких захворювань люди з функціональними обмеженнями (I група інвалідності) особи похилого віку, які потребують постійної сторонньої допомоги (Соціальна робота з соціально вразливими категоріями (групами), 2019).

В Україні, на нашу думку, до соціально вразливих (незахищених) верств населення слід віднести такі категорії громадян:

- інваліди та члени їхніх сімей (малозабезпечені особи, котрі проживають з інвалідом I, II групи внаслідок психічного розладу; діти-

інваліди та їхні батьки; інваліди з дитинства, члени їхніх сімей; особи, яким надається психіатрична допомога);

- учасники війни (інваліди та діти війни), учасники АТО;
- жертви радянського режиму (жертви нацистських переслідувань та члени їхніх сімей; жертви політичних репресій і члени їхніх сімей; депортовані особи, котрі повернулися в Україну на постійне проживання, члени їхніх сімей);
- громадяни похилого віку (самотні громадяни пенсійного віку; громадяни пенсійного віку, які не мають права на пенсію);
- особи, що не мають права на пенсію (інваліди з дитинства; церковнослужителі та священнослужителі; біженці, іноземці й апатриди, котрі постійно проживають на території України; жінки з почесним званням «Мати-героїня»);
- діти та молодь (діти із малозабезпечених сімей; учні шкіл; діти-сироти);
- сім'ї з дітьми (малозабезпечені сім'ї; одинокі матері з дітьми; сім'ї, які перебувають у тяжких життєвих ситуаціях; опікуни/піклувальники, усиновлювачі, прийомні батьки);
- сільські жителі й мешканці гірських районів (сільські жителі; особи, що переселилися у труднедостатні сільські населені пункти; мешканці гірських населених пунктів);
- особи, уражені ВІЛ/СНІД (хворі на СНІД і члени їхніх сімей; ВІЛ інфіковані й члени їхніх сімей);
- постраждали унаслідок Чорнобильської катастрофи (ліквідатори та постраждалі внаслідок Чорнобильської катастрофи);
- тимчасово непрацюючі громадяни (безробітні громадяни та їхні утриманці; тимчасово непрацевдатні громадяни; вагітні жінки);
- колишні ув'язнені (звільнені з-під варти особи; люди, звільнені з місць позбавлення або обмеження волі);
- бездомні громадяни (бездомні громадяни, безпритульні діти) (Матвієнко І. Л., 2017).

Відповідно до чинного законодавства, для вразливих категорій населення може бути встановлена державна допомога, у тому числі грошова, а саме: а) державна допомога малозабезпеченим сім'ям; б) державна допомога сім'ям з дітьми; в) державна соціальна допомога інвалідам; г) допомога по безробіттю; д) пенсія, аліменти чи інші соціальні виплати, допомоги, компенсації по догляду.

Зважаючи на сучасні загрози і виклики, соціальні працівники/фахівці із соціальної роботи в громаді мають приділяти особливу увагу питанням:

- *соціальної адаптації та примирення внутрішньо переміщених сімей та дітей* (за умов сучасної політичної та економічної ситуації в Україні з'явилася нова вразлива категорія, якій, на жаль, притаманні такі негативні явища, як бідність, розірваність соціальних зв'язків,

відсутність житла, роботи, психологічні травми; нині близько 27 000 осіб – це діти в сім'ях внутрішньо переміщених);

- *сприяння соціалізації та реінтеграції вихованців і випускників інтернатних закладів у спільноту* (щороку близько 4,5 тисяч вихованців інтернатних закладів досягають повноліття та розпочинають самостійне життя. На шляху до самостійності вони стикаються з низкою проблем, зумовлених як наслідками недосконалої системи інтернатного виховання (зокрема, сформованою споживацькою позицією та складністю адаптування до нових умов), так і відсутністю житла, соціальних послуг, підтримки);

- *соціальної допомоги особам, які пережили травму чи втрату, зокрема внаслідок стихійного лиха або війни* (нині у державі загострюється збройний конфлікт, що призводить до збільшення кількості осіб, які зазнають травм чи втрат. Внаслідок травматичного досвіду людина переживає стани, які спричиняють нестабільність і неконтрольованість життєвих ситуацій, тощо. Особливої підтримки потребують учасники АТО, їх родини, а також сім'ї, рідні яких зазнали поранення, стали інвалідами);

- *соціальної роботи із сім'ями, в яких є особи, залежні від психоактивних речовин* (така робота є однією з найскладніших. На жаль, для сучасного суспільства характерні посилені алкоголізація та наркотизація молоді жіночої статі, мода на вживання ПАР у підлітковій субкультурі, розширення спектру вживаних психоактивних речовин);

- *соціальної підтримки осіб, які живуть з ВІЛ/СНІД* (за даними ДУ «Український центр контролю за соціально небезпечними хворобами МОЗ України», 2015 року в Україні зафіксовано понад 264 тисяч випадків ВІЛ-інфекції, зокрема зареєстровано більше ніж 75 тисяч хворих на СНІД, із них: 3036 – це діти, у яких підтверджено діагноз ВІЛ-інфекція. У зв'язку з цим важливо підвищувати рівень обізнаності спеціалістів, батьків про ВІЛ-інфекцію загалом, особливості її перебігу, механізм дії антиретровірусної терапії (далі АРТ) та наслідки відмови хворих від лікування; активніше впроваджувати на рівні громади досвід, напрацьований в межах проектів Глобального фонду);

- *запобігання насильству та жорстокому поводженню з дітьми* (особливість української ситуації полягає в тому, що донедавна проблема насильства щодо дітей була прихованою. Діти можуть стати жертвами насильства вдома, у школі, на вулиці. Нині визнано, що будь-який вид жорстокого поводження/насильства шкодить здоров'ю дитини чи становить небезпеку для її розвитку та життя. Водночас саме сімейне насильство є найбільш значущим негативним фактором, оскільки впливає на зростання соціального сирітства, бездоглядності, безпритульності та злочинності серед неповнолітніх);

- *соціальної роботи із сім'ями, в яких є особи з інвалідністю* (фізичними та психічними розладами) (типovими для таких сімей є фінансові та матеріальні труднощі, а також проблеми, пов'язані з: постійним психічним та нервовим перевантаженням, нерозумінням з

боку соціального оточення, відчуттям покинутості, самотності; лікуванню, здійсненню медичної і педагогічної корекції та компенсації порушень; отриманням технічних засобів і спеціального приладдя, задоволенням потреб у періодичному контролі стану здоров'я, кваліфікованих консультаціях, оздоровленні, реабілітації, освіті. Нині актуалізується надання необхідної своєчасної підтримки таким сім'ям, забезпечення доступності усіх послуг на рівні громади);

- *запобігання відмовам від дітей раннього віку та влаштуванню в інтернатні заклади* (надзвичайно важливим для формування здорової, цілісної особистості є присутність поряд із дитиною, ще з раннього її віку, дорослого, до якого формується стійка прив'язаність. Відсутність такого постійного і близького емоційно-чуттєвого контакту негативно впливає на те, як у дитини надалі складатимуться стосунки з найближчим оточенням, чи буде вона довіряти іншим, справлятися з труднощами. Доведено, що діти, позбавлені батьківського піклування, відстають у розвитку від однолітків, які мають сім'ю, вже до кінця першого року життя);

- *соціальної підтримки сімей з особами, які перебувають у конфлікті із законом* (в Україні більше 6000 засуджених за скоєння злочинів. Соціальна підтримка таких осіб полягає у зміні їх життєвих цінностей, формуванні вмінь просоціальної поведінки, адаптації до умов соціуму, створенні сприятливого підтримувального середовища тощо) (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми, 2017).

Таким чином, розкривши поняття вразливі категорії населення та зробивши класифікацію вразливих категорій населення як об'єкта соціальної роботи в громаді важливим завданням стає відпрацювання нової моделі соціальної роботи із вразливими категоріями населення. Така модель покликана:

- найбільше відповідати потребам вразливих категорій населення і враховувати можливості суспільства;

- максимально та ефективно інтегрувати потенціал і зусилля спеціалістів громади (соціальних працівників, учителів, вихователів, психологів, соціальних педагогів, медиків, працівників служб у справах дітей, органів МВС) для підтримки вразливих категорій населення;

- бути спрямованою на профілактику сімейного неблагополуччя, партнерство із сім'ями та дитиною, сприяти підвищенню відповідальності батьків та спеціалістів за становище дітей;

- відповідно до міжнародних стандартів, передбачати реальні механізми забезпечення прав дитини, вразливих громадян у разі порушення таких прав.

- Новий формат соціальної роботи із вразливими категоріями населення має бути спрямований на забезпечення їх потреб, профілактику сімейного неблагополуччя, а не на боротьбу з наслідками поширення тих чи інших негативних чинників (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми, 2017).

Список використаної літератури

- 1. Козубовська І.** Територіальна громада як об'єкт діяльності фахівця з соціальної роботи. *Social Work and Education*. Vol. 6, No. 1. Ternopil-Aberdeen, 2019. pp. 19-31. **2. Вступ** до соціальної роботи: навчальний посібник / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. Київ: Академвидав, 2005. 306 с. **3. Словник** української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. **4. Вступ** до соціальної роботи: навчальний посібник. Київ: Фенікс, 2001. 288 с. **5. Соціальна** робота з соціально вразливими категоріями (групами). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://moodle.socosvita.kiev.ua/moodldata/filedir/09/20/0920e3108c21981f344ac5e33b46e7470dc1ac88>. **6. Соціальна** робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. Київ: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с. **7. Халамендик В. Б.** Інфраструктура соціальної роботи: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Запоріжжя. 2006. 262 с. **8. Швалб Ю.** Теоретико-методологічні засади визначення базових категорій соціальної роботи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Психологія. Педагогіка. Соціальна робота*. 2010. №1. С. 64–68. **9. Рассказова О. І.** Програма соціально-педагогічної підтримки сімей, що виховують дітей з проблемами здоров'я, як засіб розбудови інклюзивного суспільства. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2012. Вип. 29. С. 126–138. **10. Закон** України «Про соціальні послуги». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19/print> **11. Матвієнко І. Л.** Фінансування соціально вразливих верств населення: теоретичні аспекти дослідження. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 34(1). С. 274–282. **12. Соціальна** робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. II. Ознаки вразливості та специфіка підтримки сім'ї і дитини / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. Київ: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с.

References

- 1. Kozubovska, I.** (2019). Terytorialna hromada yak ob'iekt diialnosti fakhivtsia z sotsialnoi roboty [Territorial community as an object of activity of a social work specialist]. *Social Work and Education*, 6, 1, 19-31. Ternopil-Aberdeen [in Ukrainian]. **2. Semyhina, T. V. & Myhovych I. I.** (Eds.). (2005). *Vstup do sotsialnoi roboty* [Introduction to Social Work]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian]. **3. Bilodid, I. K.** (Eds.). (1970-1980). *Slovyuk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language]. (Vols. 1-11). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian]. **4. Vstup** do sotsialnoi roboty [Introduction to Social Work]. (2001). Kyiv: Feniks [in Ukrainian]. **5. Sotsialna** robota z sotsialno vrazlyvymy katehoriiamy (hrupamy) [Social work with socially vulnerable categories (groups)]. Retrieved from <http://moodle.socosvita.kiev.ua/moodldata/filedir/09/20/0920e3108c21981f344ac5e33b46e7470dc1ac88> [in Ukrainian]. **6. Sotsialna** robota z vrazlyvymy

simiamy ta ditmy [Social work with vulnerable families and children]. (2017). (Vols. 1-2). Vols. I. Suchasni oriientyry ta kliuchovi tekhnolohii / Z. P. Kyianytsia, Zh. V. Petrochko. Kyiv: OBNOVA KOMPANI [in Ukrainian]. **7. Khalamendyk, V. B.** (2006). Infrastruktura sotsialnoi roboty: teoretyko-metodolohichniy analiz [Social work infrastructure: theoretical and methodological analysis]. Zaporizhzhia [in Ukrainian]. **8. Shvalb, Yu.** (2010). Teoretyko-metodolohichni zasady vyznachennia bazovykh katehorii sotsialnoi roboty [Theoretical and methodological principles of determining the basic categories of social work]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Psykholohiia. Pedahohika. Sotsialna robota – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: Psychology. Pedagogy. Social Work*, 1, 64-68 [in Ukrainian]. **9. Rasskazova, O. I.** (2012). Prohrama sotsialno-pedahohichnoi pidtrymky simei, shcho vykhovuiut ditei z problemamy zdorovia, yak zasib rozbudovy inkluzyvnoho suspilstva [Social and pedagogical support program for families raising children with health problems as a means of building an inclusive society]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky – Scientific Notes of the Department of Pedagogy*, 29, 126-138 [in Ukrainian]. **10. Zakon** Ukrainy «Pro sotsialni posluhy» [Law of Ukraine «On Social Services»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19/print>. **11. Matviienko, I. L.** (2017). Finansuvannia sotsialno vrazlyvykh verstv naseleння: teoretychni aspekty doslidzhennia [Financing of socially vulnerable groups: theoretical aspects of the study]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – University Economic Bulletin*, 34(1), 274-282 [in Ukrainian]. **12. Sotsialna** robota z vrazlyvymy simiamy ta ditmy [Social work with vulnerable families and children]. (2017). (Vols. 1-2). Vols. II. Oznaky vrazlyvosti ta spetsyfika pidtrymky simi i dytyny / Z. P. Kyianytsia, Zh. V. Petrochko. Kyiv: OBNOVA KOMPANI [in Ukrainian].

Караман О. Л., Юрків Я. І. Вразливі категорії населення як об'єкт соціальної роботи в громаді

У статті розкривається поняття вразливі категорії населення; перераховані чинники соціальної вразливості; наведені категорій громадян, які відносяться до вразливих категорій населення: інваліди та члени їхніх сімей; учасники війни (інваліди та діти війни), учасники АТО; жертви радянського режиму (жертви нацистських переслідувань та члени їхніх сімей; жертви політичних репресій і члени їхніх сімей; депортовані особи, котрі повернулися в Україну на постійне проживання, члени їхніх сімей); громадяни похилого віку (самотні громадяни пенсійного віку; громадяни пенсійного віку, які не мають права на пенсію); особи, що не мають права на пенсію (інваліди з дитинства; церковнослужителі та священнослужителі; біженці, іноземці й апатриди, котрі постійно проживають на території України; жінки з почесним званням «Мати-героїня»); діти та молодь (діти із малозабезпечених сімей; учні шкіл; діти-сироти); сім'ї з дітьми (малозабезпечені сім'ї;

одинокі матері з дітьми; сім'ї, які перебувають у тяжких життєвих ситуаціях; опікуни/піклувальники, усиновлювачі, прийомні батьки); сільські жителі й мешканці гірських районів (сільські жителі; особи, що переселилися у трудонедостатні сільські населені пункти; мешканці гірських населених пунктів); особи, уражені ВІЛ/СНІД (хворі на СНІД і члени їхніх сімей; ВІЛ інфіковані й члени їхніх сімей); постраждалі унаслідок Чорнобильської катастрофи (ліквідатори та постраждалі внаслідок Чорнобильської катастрофи); тимчасово непрацюючі громадяни (безробітні громадяни та їхні утриманці; тимчасово непрацездатні громадяни; вагітні жінки); колишні ув'язнені (звільнені з-під варті особи; люди, звільнені з місць позбавлення або обмеження волі); бездомні громадяни (бездомні громадяни, безпритульні діти).

Ключові слова: вразливі категорії населення, об'єднана територіальна громада, соціальна робота.

Караман Е. Л., Юрків Я. И. Уязвимые категории населения как объект социальной работы в сообществе

В статье раскрывается понятие уязвимые категории населения; перечислены факторы социальной уязвимости; приведены категорий граждан, которые относятся к уязвимым категориям населения: инвалиды и члены их семей; участники войны (инвалиды и дети войны), участники АТО; жертвы советского режима (жертвы нацистских преследований и члены их семей; жертвы политических репрессий и члены их семей; депортированные лица, которые вернулись в Украину на постоянное проживание, члены их семей); граждане пожилого возраста (одинокие граждане пенсионного возраста; граждане пенсионного возраста, не имеющие права на пенсию); лица, не имеющие права на пенсию (инвалиды с детства; церковнослужители и священнослужители; беженцы, иностранцы и апатриды, постоянно проживающие на территории Украины, женщины с почетным званием «Мать-героиня»); дети и молодежь (дети из малообеспеченных семей, учащиеся школ, дети-сироты); семьи с детьми (малообеспеченные семьи; одинокие матери с детьми; семьи, находящиеся в тяжелых жизненных ситуациях; опекуны / попечители, усыновители, приемные родители) сельские жители и жители горных районов (сельские жители, жители горных населенных пунктов); лица, пораженные ВИЧ/СПИД (больные СПИДом и члены их семей; ВИЧ инфицированные и члены их семей); пострадавшие вследствие Чернобыльской катастрофы (ликвидаторы и пострадавшие в результате Чернобыльской катастрофы); временно неработающие граждане (безработные граждане и их иждивенцы; временно нетрудоспособные граждане; беременные женщины); бывшие заключенные (освобождены из-под стражи лица, люди, освобожденные из мест лишения или ограничения свободы); бездомные граждане (бездомные граждане, беспризорные дети).

Ключевые слова: уязвимые категории населения, объединенное территориальное сообщество, социальная работа.

Karaman O., Yurkiv Ya. Vulnerable Population Categories as a Social Work Object in the Community

The article describes the concept of vulnerable categories of the population; the listed factors of social vulnerability; lists the categories of citizens who belong to vulnerable categories of the population: persons with disabilities and their families; participants in the war (invalids and children of war), participants in the ATO; victims of the Soviet regime (victims of Nazi persecution and their family members; victims of political repression and their families; deportees who returned to Ukraine for permanent residence, their families); senior citizens (single retirement citizens; pensioners who are not eligible for retirement); persons who are not entitled to a pension (children with disabilities; clergy and clergy; refugees, foreigners and stateless persons residing on the territory of Ukraine; women with honorary title "Mother-heroine"); children and young people (children from low-income families; schoolchildren; orphans); families with children (low income families; single mothers with children; families in difficult situations; guardians / carers, adoptive parents, foster parents); villagers and mountain dwellers (villagers; displaced persons in disadvantaged rural settlements; inhabitants of mountain settlements); persons affected by HIV / AIDS (AIDS patients and their families; HIV infected and their families); victims of the Chernobyl disaster (liquidators and victims of the Chernobyl disaster); temporarily unemployed citizens (unemployed citizens and their dependents; temporarily disabled citizens; pregnant women); former prisoners (persons released from custody; people released from places of detention or restraint of liberty); homeless citizens (homeless citizens, homeless children).

Key words: vulnerable, united territorial community, social work.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2019 р.

Прийнято до друку 25.10.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.